

*Msr Natalija Miletić, doktorand
Pravnog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu
ORCID: 0009-0006-9810-4626*

*Pregledni naučni rad
UDK: 004:347.72]:340.131
DOI: <https://doi.org/10.46793/XXIIMajsko.705M>*

EKOLOŠKA ODGOVORNOST PRIVREDNIH DRUŠTAVA U ERI DIGITALIZACIJE: IMPLIKACIJE PO VLADAVINU PRAVA*

Rezime

U radu se razmatra odnos između digitalizacije, ekološke odgovornosti privrednih društava i vladavine prava. Ističe se da ekološka odgovornost predstavlja pravni instrument prevencije štetnih uticaja poslovanja na životnu sredinu i da njeno efikasno ostvarivanje zavisi od institucionalnih mehanizama i dosledne primene propisa. Digitalizacija se prikazuje kao ključni alat za unapređenje institucionalnog nadzora, transparentnosti i koordinacije, ali i kao potencijalni izvor greenwashing-a kada se koristi za stvaranje privida usaglašenosti sa ekološkim standardima. Rad istražuje kako digitalni alati mogu ojačati ili ugroziti ekološku odgovornost privrednih društava i vladavinu prava, naglašavajući da pravilna primena digitalizacije, uz odgovarajuće institucionalne promene, doprinosi efikasnijem sprovođenju ekoloških propisa i jačanju vladavine prava.

Ključne reči: *ekološka odgovornost, vladavina prava, digitalizacija, institucionalne promene, greenwashing, transparentnost, ekološka regulativa.*

1. Uvod

U uslovima intenzivnih ekoloških izazova i ubrzanog tehnološkog razvoja, odnos između zaštite životne sredine, poslovanja privrednih društava¹ i vladavine prava dobija poseban značaj. Privredna društva su ključni akteri čije poslovanje može

* Rad je rezultat naučnoistraživačkog rada autora u okviru Programa istraživanja Pravnog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu za 2025. godinu, koji se finansira iz sredstava Ministarstva nauke, tehnološkog razvoja i inovacija Republike Srbije.

¹ Sheehy, B., *Sustainability, Justice and Corporate Law: Redistributing Corporate Rights and Duties to Meet the Challenge of Sustainability*, European Business Organization Law Review, No. 23/2022, str. 1.

imati dalekosežne posledice po životnu sredinu, zbog čega se u savremenim pravnim sistemima njihovo poslovanje sve više posmatra kroz prizmu ekološke odgovornosti. Ipak, ostvarivanje ekološke odgovornosti u praksi ne zavisi samo od postojanja normativnih rešenja, već i od razvijenosti institucionalnih mehanizama koji obezbeđuju njihovu doslednu i efektivnu primenu, što ovu oblast čini neposredno povezanom sa vladavinom prava. U tom kontekstu, digitalizacija se sve češće prepoznaje kao značajan instrument unapređenja institucionalnog funkcionisanja, transparentnosti i efikasnosti primene prava. Digitalni alati omogućavaju preciznije praćenje podataka, veću transparentnost i efikasnije mehanizme kontrole, stvarajući pretpostavke za dosledniju primenu ekoloških propisa.² Istovremeno, međutim, iste tehnologije mogu biti zloupotrebene za stvaranje privida usklađenosti sa ekološkom regulativom, što otvara prostor za *greenwashing* i dovodi u pitanje materijalnu dimenziju vladavine prava.³

Polazeći od navedenog, predmet ovog rada jeste analiza odnosa između digitalizacije, ekološke odgovornosti privrednih društava i vladavine prava, sa posebnim osvrtom na ulogu digitalizacije kao instrumenta institucionalnih promena. Rad nastoji da ispita na koji način digitalizacija, kao instrument institucionalnih promena, utiče na ostvarivanje ekološke odgovornosti privrednih društava i jačanje vladavine prava, kao i pod kojim uslovima unutrašnja primena digitalnih alata u poslovanju privrednih društava može dovesti do stvaranja formalnog privida vladavine prava. Radi odgovora na postavljeno pitanje, u radu se najpre pojmovno određuje ekološka odgovornost privrednih društava i njena preventivna dimenzija, zatim se analizira njena povezanost sa načelom vladavine prava i potrebom za institucionalnim promenama, nakon čega se razmatra uloga digitalizacije kao instrumenta tih promena. Posebna pažnja posvećena je unutrašnjoj dimenziji digitalizacije u poslovanju privrednih društava, gde se, pored njenih pozitivnih efekata, analiziraju i izazovi koji mogu dovesti do pojave *greenwashing-a* i narušavanja materijalne dimenzije vladavine prava. Zaključuje se da digitalizacija, iako predstavlja snažan instrument institucionalnih promena koji može doprineti jačanju ekološke odgovornosti i vladavine prava, u odsustvu adekvatnih institucionalnih mehanizama nadzora može proizvesti suprotan efekat, stvarajući formalni privid usklađenosti kroz digitalni *greenwashing*, čime se podriva materijalna dimenzija vladavine prava.

² Mesjasz-Lech, A., *Do Businesses Protect the Environment Through Appropriate Decisions in the Context of Choosing Information and Communication Technologies?*, Sustainability, No. 17, 2025, dostupno na: <https://doi.org/10.3390/su17104305>, februar 2026, str. 2.

³ Famularo, J., *Corporate social responsibility communication in the ICT sector: digital issues, greenwashing, and materiality*, International Journal of Corporate Social Responsibility, Vol. 8, 2023, dostupno na: <https://link.springer.com/article/10.1186/s40991-023-00082-8>, februar 2026, str. 3.

2. Pojmovno definisanje ekološke odgovornosti privrednih društava

Ekološka odgovornost privrednih društava predstavlja složen pravni instrument koji podrazumeva integrisanu primenu normi ekološkog prava i prava privrednih društava.⁴ Njen razvoj kao pravnog instrumenta najčešće se vezuje za anglosaksonski pravni sistem, dok njen značaj u kontinentalnom evropskom pravu postaje naročito izražen od osamdesetih godina XX veka.⁵ Reč je o instrumentu koji nastoji da uspostavi ravnotežu između potrebe da privredna društva nesmetano obavljaju svoju delatnost, imajući u vidu njihovu ulogu pokretača ekonomskog i društvenog razvoja,⁶ i potrebe za zaštitom životne sredine od štetnih posledica koje mogu proistići iz njihovog poslovanja. U tom smislu, ekološka odgovornost privrednih društava pre svega ima preventivnu funkciju, usmerenu ka podsticanju i obezbeđivanju optimalnog nivoa prevencije, a ne apsolutnom sprečavanju svake moguće štete, budući da to iz brojnih razloga nije izvodljivo.⁷ Kroz ovaj pravni mehanizam od privrednih društava se zahteva da prilikom donošenja poslovnih odluka postupaju sa odgovarajućim stepenom dužne pažnje, koji podrazumeva uzimanje u obzir ekoloških aspekata poslovanja.⁸ Na taj način, ekološka odgovornost ne deluje isključivo kao represivni mehanizam koji se aktivira nakon nastanka štete po životnu sredinu, već pre svega kao instrument preventivnog karaktera, usmeren ka odgovornom i održivom poslovanju privrednih društava.

Polazeći od navedenog, ekološka odgovornost privrednih društava predstavlja jedan od ključnih stubova održivog poslovanja i čini deo šireg koncepta održivog razvoja. Održiv razvoj definiše se kao razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnjih generacija bez ugrožavanja sposobnosti budućih generacija da zadovolje svoje potrebe.⁹ Danas se održivost poslovanja tretira kao ključni imperativ, što se ogleda u usvajanju brojnih pravnih akata na nivou Evropske unije, koji obavezuju privredna društva da sprovedu zahteve koji iz ovog koncepta proizilaze. Kako ističu pojedini autori, povremene „zelene“ inicijative više nisu dovoljne.¹⁰ Očekuje se da privredna društva integrišu održivost poslovanja u svoje korporativne upravljačke mehanizme,

⁴ Faure, M., *Environmental Liability of Companies in Europe*, Arizona Journal of International and Comparative Law, Vol. 39, 2022, str. 7.

⁵ Isto.

⁶ Sjøfjell, B., Taylor, MB., *Planetary Boundaries and Company Law: Towards a Regulatory Ecology of Corporate Sustainability*, University of Oslo Faculty of Law Legal Studies Research Paper Series No. 11, 2015, str. 1.

⁷ Faure, M., *nav. članak*, str. 4.

⁸ Isto, str. 11.

⁹ Definicija je data u okviru izveštaja Komisije Ujedinjenih nacija o životnoj sredini i razvoju „Naša zajednička budućnost“ iz 1987. godine.

¹⁰ Abdelfattah, F., i dr., *Public policy and sustainability: How green core competence, government trust, and policy satisfaction influence green R&D investments in the private sector*, Sustainable Futures, Vol. 9, 2025, str. 1.

kako bi, s jedne strane, obezbedila zaštitu osnovnih ljudskih prava, uključujući i pravo na zdravu životnu sredinu, a s druge strane omogućila konkurentnost i dugoročnu održivost samog poslovanja.¹¹ U tim okvirima, ekološka odgovornost privrednih društava pronalazi svoje mesto. Svi relevantni akti usvojeni na nivou Evropske unije u kontekstu održivog poslovanja podstiču preventivnu dimenziju ovog instituta. Kao primer, Direktiva (EU) 2022/2464 o korporativnom izveštavanju¹² uvodi obavezu izveštavanja o uticaju na životnu sredinu, integraciju ekoloških rizika u poslovne strategije i obezbeđivanje transparentnosti u poslovanju, čime se omogućava javnosti da proceni stvarni uticaj poslovanja privrednog društva na životnu sredinu.

Pored toga što čini sastavni deo koncepta održivog poslovanja, normativno utemeljenje ekološke odgovornosti privrednih društava posredno proizilazi iz opštih načela ekološkog prava, koja su u zakonodavstvo Republike Srbije inkorporirana pre svega kroz odredbe Zakona o zaštiti životne sredine,¹³ koji ima status opšteg zakona u ovoj oblasti. Polazeći od već pomenutog značenja ekološke odgovornosti kao pravnog instrumenta, jasno je da ona prevashodno odgovara načelu prevencije,¹⁴ koje počiva na opštem društvenom interesu da potencijalna ekološka šteta bude blagovremeno anticipirana i, u meri u kojoj je to moguće, sprečena ili svedena na najmanju moguću meru.¹⁵ Iz koncepta ovog načela proizilazi da su državni organi, prilikom donošenja propisa koji, između ostalog, obuhvataju i aspekte ekološke odgovornosti privrednih društava, dužni da uzmu u obzir različite interese,¹⁶ ali i oblike privrednih delatnosti iz kojih ti interesi proizilaze, te da uspostave adekvatnu ravnotežu među njima. Istovremeno, to ukazuje na činjenicu da apsolutna zabrana zagađenja, kao normativni koncept, nije ostvariva.¹⁷ Stoga, kako bi se, u meri u kojoj je to moguće, eliminisale štetne posledice koje poslovanje privrednih društava može imati na životnu sredinu, poseban značaj dobija načelo zagađivač plaća.¹⁸ Reč je o načelu koje se može sagledati kroz dva atributa. *Ratione personae*, budući da je unapred određen subjekt koji snosi troškove, i *ratione temporis*, jer se obaveza

¹¹ Isto.

¹² Directive (EU) 2022/2464 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 amending Regulation (EU) No 537/2014, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/43/EC and Directive 2013/34/EU, as regards corporate sustainability reporting.

¹³ Zakon o zaštiti životne sredine – Službeni glasnik Republike Srbije, br. 135/2004, 36/2009, 36/2009 – drugi zakon, 72/2009 – drugi zakon, 43/2011 – odluka Ustavnog suda, 14/2016, 76/2018, 95/2018 – drugi zakon, 95/2018 – drugi zakon i 94/2024 – drugi zakon.

¹⁴ Isto, čl. 9. st. 1. tač. 2.

¹⁵ Pajtić, B., *Građanskopravna odgovornost zbog zagađivanja životne sredine*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, br. 4/2015, str. 1671.

¹⁶ Rapajić, M., *Načela ekološkog prava sa osvrtom na održivi razvoj*, Zbornik radova: Savremeno pravo u eri digitalizacije i održivog razvoja, Kragujevac, 2025, str. 50.

¹⁷ Isto. To se pre svega odnosi na činjenicu da postoje oblici privredne delatnosti koji su neophodni za opstanak društva, a koji se istovremeno svrstavaju među najveće zagađivače.

¹⁸ Zakon o zaštiti životne sredine, čl. 9. st. 1. tač. 6.

plaćanja odnosi na potencijalnu, odnosno buduću štetu.¹⁹ Kroz primenu ovog načela takođe je prepoznata činjenica da sprečavanje svake moguće ekološke štete nije ostvarivo, te njegov cilj samim tim nije potpuna zabrana obavljanja privredne delatnosti koja može imati uticaj na životnu sredinu, već podsticaj na smanjenje negativnog uticaja poslovanja.²⁰ S obzirom na to da ekološka odgovornost proizilazi iz koncepta održivog razvoja, kao relevantno načelo u njenom normativnom utemeljenju javlja se upravo načelo održivog razvoja.²¹

Shodno navedenom, ekološka odgovornost privrednih društava može se definisati kao pravna obaveza da, u okviru obavljanja svoje delatnosti, pre svega spreči nastanak štete po životnu sredinu, te i otkloni njene posledice ili nadoknadi nastalu štetu ukoliko do iste dođe,²² u skladu sa načelima i mehanizmima ekološkog prava.²³ Ipak, stepen u kojem ekološka odgovornost privrednih društava može ostvariti svoju preventivnu dimenziju, i time podstaći privredna društva (subjekte) na preduzimanje svih neophodnih mera, zavisi kako od zakonodavnog okvira, tako i od stvarne primene normi ekološkog prava u praksi. To dalje implicira da efikasnost ekološke odgovornosti privrednih društava pre svega počiva na vladavini prava i jasno utemeljenim institucionalnim mehanizmima.

3. Ekološka odgovornost privrednih društava u kontekstu vladavine prava i potrebe za institucionalnim promenama

Tokom istorijskog razvoja pravne misli iskristalisala su se dva osnovna pristupa razumevanju vladavine prava. Prema prvom, formalističkom shvatanju, vladavina prava se posmatra kao sistem u kome društvom i državom upravljaju zakoni, nezavisno od njihovog materijalnog sadržaja. Nasuprot tome, materijalno shvatanje vladavine prava polazi od stanovišta da pravne norme koje uređuju društvene odnose moraju ispunjavati određene standarde pravednosti i biti usklađene sa osnovnim pravnim i moralnim načelima.²⁴ Ovaj pristup podrazumeva postojanje niza formalnih

¹⁹ Stojanović, P., Zindović, I., *Pravna odgovornost za razvoj i zaštitu životne sredine*, Anali Pravnog fakulteta u Beogradu, br. 63-1/2015, str. 46.

²⁰ Isto.

²¹ Zakon o zaštiti životne sredine, čl. 9. st. 1. tač. 4. Podrazumeva se da, pored navedenih, postoje i druga relevantna načela ekološkog prava, poput načela odgovornosti zagađivača i njegovog pravnog sledbenika. Međutim, s obzirom na to da je naglasak na preventivnoj dimenziji ekološke odgovornosti, o drugim načelima neće biti reči.

²² U ovom radu naglasak će biti stavljen na preventivnu dimenziju ekološke odgovornosti privrednih društava, te se stoga neće raspravljati o represivnim aspektima. Za više o pravnoj prirodi ove odgovornosti, vid. Stojanović, P., Zindović, I., *nav. članak*.

²³ Sustainability Directory, Environmental Liability Meaning - Legal responsibility for environmental damage caused by actions of an entity, dostupno na: <https://esg.sustainability-directory.com/term/environmental-liability/>, februar 2026.

²⁴ Za više, vid. Fuller, LL., *Positivism and Fidelity to Law: A Reply to Professor Hart*, Harvard Law Review, Vol. 71, 1958.

i proceduralnih principa koji uređuju način donošenja, tumačenja i primene pravnih normi, ali istovremeno insistira i na njihovoj vrednosnoj utemeljenosti.²⁵ U savremenim pravnim sistemima sve je izraženije materijalno shvatanje, budući da vladavina prava podrazumeva i sadržinsku, vrednosnu utemeljenost pravnih normi. U tom smislu, vladavina prava može se definisati kao princip prema kojem su sva lica, institucije i subjekti, kako javni tako i privatni, uključujući i samu državu, podvrgnuti zakonima koji su javno proglašeni, jednako primenjeni i nezavisno tumačeni, a koji su istovremeno usklađeni sa međunarodnim pravnim normama i standardima zaštite ljudskih prava.²⁶

Poseban značaj vladavine prava dolazi do izražaja u oblastima koje podrazumevaju složeno institucionalno upravljanje i koordinaciju različitih javnih politika. Oblast zaštite životne sredine predstavlja jedan od najizraženijih primera takve normativne i institucionalne kompleksnosti. Savremena interpretacija vladavine prava obuhvata i element ekološke održivosti, zbog čega je opravdano očekivati da ona podstiče uspostavljanje pravičnih, jasnih i primenjivih pravnih normi u oblasti zaštite životne sredine.²⁷ U tom smislu, reč je o integraciji zahteva zaštite životne sredine sa osnovnim elementima vladavine prava, kako bi se obezbedila odgovarajuća normativna i institucionalna osnova za njeno unapređenje.²⁸ Imajući u vidu da je ekološko pravo relativno mlada grana prava, čiji se intenzivniji razvoj vezuje za kraj XX veka,²⁹ njegovi normativni i institucionalni mehanizmi i dalje su u procesu razvoja i unapređenja. Shodno tome, dosledna primena proklamovanih pravnih normi u ovoj oblasti često predstavlja značajan izazov u praksi, što oblast zaštite životne sredine čini posebno relevantnom u kontekstu ostvarivanja načela vladavine prava. Navedene okolnosti neposredno se odražavaju i na ekološku odgovornost privrednih društava, koja se u savremenim pravnim sistemima sve češće posmatra kao jedan od značajnih pokazatelja stepena ostvarivanja vladavine prava.

Ova povezanost može se objasniti kroz dva ključna aspekta. Sa jedne strane, prioritet koji se u pojedinim situacijama daje ekonomskom razvoju može dovesti do tolerisanja negativnih uticaja određenih privrednih društava na životnu sredinu, ukoliko se procenjuje da značajno doprinose ekonomskom razvoju.³⁰ U takvim okolnostima može doći do selektivne ili nedovoljno dosledne primene ekoloških

²⁵ Muigua, K., *Strengthening Environmental Rule of Law for Sustainability*, Vol 11, 2023, доступно на: <https://kmco.co.ke/wp-content/uploads/2023/09/Strengthening-Environmental-Rule-of-Law-for-Sustainability-.pdf>, februar 2026, str. 4.

²⁶ United Nations, *What is the Rule of Law*, dostupno на: <https://www.un.org/ruleoflaw/what-is-the-rule-of-law/>, februar 2026.

²⁷ Muigua, K., *nav. članak*, str. 6.

²⁸ *Isto*, str. 7.

²⁹ Škulić, M., *Ustavnopravna zaštita životne sredine*, *Glasnik Advokatske komore Vojvodine*, br. 4/2023, str. 1188.

³⁰ Guo, Y., i dr., *The Rule of Law Strengthening on Corporate Green Innovation: A Quasi-Natural Experiment Based on the Establishment of Environmental Courts in China*, *Environmental Economics and Management*, Vol. 12, 2024, str. 2.

propisa, što dovodi u pitanje princip jednakosti pred zakonom i podriva osnovne postulate vladavine prava. Sa druge strane, u određenim situacijama, upravljanje životnom sredinom može postati sredstvo političkog pozicioniranja ili instrument sprovođenja određenih javnih politika.³¹ To može rezultirati primenom restriktivnih, a ponekad i izrazito strogih mera u cilju formalnog ispunjenja ekoloških standarda, uključujući i privremeno obustavljanje pojedinih privrednih delatnosti.³² Ukoliko takve mere nisu zasnovane na jasnim i predvidljivim pravnim kriterijumima, one mogu dovesti do narušavanja pravne sigurnosti i predvidljivosti pravnog poretka. U takvim okolnostima, dosledna primena normi ekološkog prava može u značajnoj meri zavisiti od karakteristika subjekta na koji se propisi primenjuju, što za privredna društva stvara povećan stepen pravne nesigurnosti. Upravo zbog toga, stepen u kojem pravni sistem obezbeđuje jednaku, predvidljivu i doslednu primenu ekoloških propisa predstavlja važan indikator funkcionalnosti vladavine prava u oblasti zaštite životne sredine.

Izazovi u ostvarivanju ekološke odgovornosti privrednih društava ne predstavljaju samo test funkcionalnosti vladavine prava, već istovremeno deluju i kao važan podsticaj za pokretanje institucionalnih promena usmerenih ka unapređenju mehanizama kontrole, transparentnosti i dosledne primene propisa. S tim u vezi, u stručnoj i naučnoj literaturi sve se češće ukazuje na značaj institucionalnih promena kao preduslova delotvornog odgovora na složene ekološke i druge izazove savremenog doba.³³ Pod institucionalnim promenama u ovom kontekstu podrazumeva se proces strukturnog i funkcionalnog preoblikovanja državnih organa i javnih institucija, usmeren na obezbeđivanje delotvornog ostvarivanja ljudskih prava, očuvanje i unapređenje načela vladavine prava, kao i jačanje odgovornosti institucija prema društvenoj zajednici u celini.³⁴ Kao jedan od značajnih pokretača institucionalnih promena, naročito u oblasti zaštite životne sredine, često se ističe proces evropskih integracija. Naime, ubrzano donošenje propisa radi usklađivanja sa pravnim tekovinama Evropske unije nije uvek praćeno odgovarajućim institucionalnim okvirom koji bi omogućio njihovu doslednu i efikasnu primenu.³⁵ U takvim uslovima može doći do nesrazmere između proklamovanih ciljeva i stvarnih mogućnosti njihovog ostvarivanja u praksi.³⁶ Time povećava se rizik od neujednačene i arbitrarne primene prava, što može negativno uticati na stabilnost i

³¹ Isto.

³² Isto.

³³ Beunen, R., *Analysing institutional change in environmental governance: exploring the concept of 'institutional work'*, Journal of Environmental Planning and Management, No. 1/2017, str. 14.

³⁴ Institutional Reform, dostupno na: <https://www.ictj.org/institutional-reform#:~:text=Institutional%20reform%20is%20the%20process,are%20accountable%20to%20their%20constituents>, februar 2026.

³⁵ Andrews, M., *The Limits of Institutional Reform in Development: Changing Rules for Realistic Solutions*, Cambridge University Press, 2013, str. 11.

³⁶ Isto.

predvidljivost pravnog sistema, a samim tim i na dosledno ostvarivanje načela vladavine prava.

Stoga samo donošenje propisa, ukoliko nije praćeno odgovarajućim institucionalnim promenama koje bi podržale njihovu praktičnu primenu, može imati ograničene, pa čak i ambivalentne efekte. Potreba za jačanjem institucionalnih kapaciteta u oblasti zaštite životne sredine prepoznata je i u Izveštaju Evropske komisije,³⁷ u kojem se ukazuje da je zakonodavni okvir Republike Srbije u značajnoj meri usaglašen sa pravnim tekovinama Evropske unije, ali da i dalje postoji potreba za obezbeđivanjem njegove brze i efikasne primene.³⁸ Pored toga, iako je institucionalni okvir formalno uspostavljen, neophodno je njegovo dalje unapređenje, naročito u pogledu koordinacije nadležnosti, efikasnosti nadzora i doslednog sprovođenja propisa.³⁹ U savremenim uslovima institucionalne promene obuhvataju širok spektar transformacija, među kojima se sve više ističe i proces digitalizacije kao jedan od instrumenata koji može doprineti unapređenju institucionalnog funkcionisanja.⁴⁰ U skladu sa ranije napomenutom definicijom vladavine prava, digitalizacija se u ovom kontekstu posmatra kao mehanizam koji može doprineti unapređenju sistema nadzora nad primenom propisa, povećanju transparentnosti rada javnog i privatnog sektora, kao i doslednijoj primeni pravnih normi. Ukoliko je donošenje propisa praćeno adekvatnim institucionalnim promenama, a normativna rešenja su jasna i jednako se primenjuju na sve subjekte koji mogu uticati na životnu sredinu, takve promene mogu značajno doprineti unapređenju sistema zaštite životne sredine i jačanju ekološke odgovornosti privrednih društava. Nasuprot tome, izostanak odgovarajućih institucionalnih kapaciteta može dovesti do toga da normativna rešenja ostanu bez značajnijeg praktičnog dometa.

Institucionalne promene mogu se posmatrati kao jedan od ključnih preduslova za uspostavljanje delotvornog sistema ekološke odgovornosti privrednih društava, ali i za jačanje vladavine prava u oblasti zaštite životne sredine. U nastavku rada biće analizirani efekti digitalizacije kao jednog od instrumenata institucionalnih promena, pri čemu će biti razmotreni njeni potencijali za unapređenje ekološke odgovornosti privrednih društava, kao i izazovi koje digitalizacija u okvirima njihovog poslovanja može imati po vladavinu prava, kada se ne posmatra isključivo kao instrument institucionalnih promena.

³⁷ Commission Staff Working Document, Serbia 2025 Report, accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: 2025 Communication on EU Enlargement Policy.

³⁸ *Isto*, str. 94.

³⁹ *Isto*, str. 94-95.

⁴⁰ What Is Institutional Reform - and Why Is It So Hard?, dostupno na: <https://lapnos.com/blog/what-is-institutional-reform-and-why-is-it-so-hard/>, februar 2026.

4. Uloga digitalizacije u institucionalnim promenama i njen uticaj na vladavinu prava i ekološku odgovornost privrednih društava

Digitalizacija u savremenom društvu predstavlja sveobuhvatan i višeslojan proces koji se afirmiše kao jedan od ključnih pokretača transformacije načina komunikacije.⁴¹ Pored toga, digitalizacija se sve više ispoljava i kao faktor koji preoblikuje način na koji se pravne norme kreiraju, tumače i primenjuju.⁴² U kontekstu vladavine prava, digitalizacija se može posmatrati kao instrument institucionalnih promena, koji doprinosi transparentnosti, unapređenju kontrole i jačanju mehanizama nadzora nad primenom propisa. Ostvarivanje vladavine prava, kako je već istaknuto, ne zavisi samo od formalnog donošenja propisa, već i od njihove dosledne i efektivne primene u praksi. Upravo u ovom segmentu digitalizacija dobija poseban značaj, jer omogućava institucijama bolju komunikaciju, razmenu podataka i efikasniji nadzor nad primenom propisa.

Značaj digitalizacije naročito je vidljiv u oblasti ekološke regulative, gde zaštitu životne sredine karakteriše visoka normativna složenost i fragmentarnost. Oblast nije uređena jednim jedinstvenim propisom, već čitavim nizom opštih, posebnih i sistemskih zakona i podzakonskih akata. U zakonodavstvu Republike Srbije, pored Zakona o zaštiti životne sredine, postoji veliki broj propisa koji regulišu pojedine aspekte zaštite životne sredine.⁴³ Takva normativna fragmentarnost zahteva visok stepen koordinacije nadležnosti i usklađenosti propisa kako bi se obezbedila njihova efikasna primena u praksi. U ovom kontekstu, digitalizacija se ističe kao sredstvo koje može prevazići uočene izazove. Značaj digitalizacije ogleda se pre svega u doprinosu koji pruža u procesu kreiranja pravnih normi usmerenih na jačanje ekološke odgovornosti. Primena digitalnih tehnologija omogućava efikasniju razmenu informacija i bolju koordinaciju nadležnosti između institucija, što doprinosi oblikovanju ekološke regulative zasnovane na aktuelnim i relevantnim podacima.⁴⁴ U praksi, to podrazumeva donošenje propisa koji su precizniji, međusobno usklađeni, zasnovani na pouzdanim podacima i prilagođeni stvarnim ekološkim rizicima i uslovima poslovanja. Posledično, ovakva normativna rešenja doprinose efikasnijoj primeni propisa u praksi, olakšavajući privrednim društvima usklađivanje poslovanja

⁴¹ Vučković, J., *Neka pitanja digitalizacije medijskih usluga*, Zbornik radova: Usluge vladavina i prava, Kragujevac, 2021, str. 522.

⁴² Za slično tumačenje, vid. Yeung, K., *Algorithmic Regulation: A Critical Interrogation*, King's College London Law School Research Paper No. 27, 2017.

⁴³ Za primer, možemo uzeti Zakon o proceni uticaja na životnu sredinu, Sl. glasnik RS, br. 94/2024, Zakon o strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu, Sl. glasnik RS, br. 94/2024, kao i drugi.

⁴⁴ Guo, J., Shen, X., *Does Digitalization Facilitate Environmental Governance Performance? An Empirical Analysis Based on the PLS-SEM Model in China*, Sustainability, No. 16(7)/2024, str. 4.

sa važećim pravnim propisima, čime se istovremeno jača vladavina prava u domenu ekološke odgovornosti.⁴⁵

Digitalizacija kao instrument institucionalnih promena, osim što doprinosi donošenju propisa, doprinosi i njihovoj doslednijoj primeni, što se naročito ogleda u jačanju nadzora nad usklađenošću poslovanja privrednih društava sa istim. Jedan od ključnih problema u praksi odnosi se na nedostatak adekvatnih institucionalnih okvira za efikasan nadzor, ali i na situacije u kojima se nadzor formalno sprovodi, ali nedovoljno dosledno i efikasno, što u krajnjem ishodu dovodi do nedosledne primene propisa. U tom kontekstu, digitalizacija omogućava prelazak sa tradicionalne *ex post* kontrole na digitalni, kontinuirani nadzor, čime nadzor postaje proaktivniji, precizniji i manje podložan diskreciji. Istovremeno, to doprinosi smanjenju arbitrarosti u postupanju nadležnih organa.⁴⁶ Automatizacija procedura koje se odnose na izdavanje dozvola,⁴⁷ podnošenje izveštaja i sprovođenje kontrola umanjuje prostor za neformalne uticaje, dok digitalni trag omogućava naknadnu rekonstrukciju odluka i postupanja. Na taj način jačaju se načela zakonitosti i jednakosti pred zakonom kao osnova vladavine prava, prevazilazeći ranije uočene probleme u uspostavljanju ravnoteže između ekonomskog razvoja i ekološke odgovornosti privrednih društava. Za privredna društva to podrazumeva veći stepen pravne sigurnosti i dodatni podsticaj za usklađivanje poslovanja sa regulatornim zahtevima.

Kada se govori o tome da digitalizacija transformiše načine komunikacije, time se ne misli samo na interakciju između privrednih društava i nadležnih organa, već i na komunikaciju sa širom javnošću.⁴⁸ Ova transformacija pre svega dovodi do povećanja transparentnosti, koju digitalizacija nesumnjivo podstiče, čime se istovremeno pojačava osnov odgovornosti svih relevantnih aktera. Kao konkretan primer ovakvog vida digitalizacije uvode se različiti registri za praćenje uticaja

⁴⁵ Na primer, u zakonodavstvu Republike Srbije tokom 2025. godine objavljen je Nacrt Zakona o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja, čiji je cilj dodatno usklađivanje domaćeg zakonodavstva sa pravnim tekovinama Evropske unije, konkretno sa Direktivom 2010/75/EU o industrijskim emisijama. Jedna od ključnih kritika na pomenuti Nacrt odnosi se na nedovoljno jasno uređenu koordinaciju administrativnih procedura za izdavanje različitih dozvola, posebno integrisane i upotrebne dozvole. Nije obezbeđeno da se ovi postupci sprovedu u okviru jedinstvene procedure, niti je izvršeno usklađivanje relevantnog zakonodavstva, pre svega Zakona o planiranju i izgradnji i Nacrta, kako bi se sprečila mogućnost da postrojenje bude pušteno u rad bez prethodno pribavljene integrisane dozvole. Ovaka nedovoljna koordinacija postupaka posredno slabi mehanizme zaštite životne sredine i umanjuje ekološku odgovornost privrednih društava. Za više, vid. Vojvodić, H., i dr., *Analiza polaznih osnova Nacrta zakona o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja*, Regulatorni institut za obnovljivu energiju i životnu sredinu, 2025.

⁴⁶ Guo, J., Shen, X., *nav. članak*, str. 4.

⁴⁷ Kao primer možemo uzeti prethodno pomenuti nedostatak koordinacije administrativnih procedura za izdavanje dozvola, posebno integrisane i upotrebne, koji bi se putem digitalizacije mogao rešiti, jer ona omogućava lakše sprovođenje jedinstvenog postupka izdavanja.

⁴⁸ Vujisić, D., *Savremeno pravo u eri digitalizacije – neki aspekti*, Zbornik radova: Savremeno pravo u eri digitalizacije i održivog razvoja, Kragujevac, 2025, str. 659.

poslovanja na životnu sredinu, koji omogućavaju učešće javnosti i posredno pojačavaju odgovornost kako privrednih društava, tako i nadležnih organa i mera koje oni preduzimaju.⁴⁹ Takav primer postoji i u Republici Srbiji, gde Agencija za zaštitu životne sredine vodi Nacionalni registar izvora zagađivanja kao implementaciju koncepta *Pollutant Release and Transfer Register*.⁵⁰ Registar funkcioniše kao elektronska baza podataka u kojoj privredna društva dostavljaju informacije o aktivnostima koje mogu imati negativan uticaj na životnu sredinu. Na taj način nadležne institucije i javnost dobijaju proverljive i relevantne podatke o ponašanju privrednih društava, što omogućava efikasniju primenu ekoloških propisa, unapređuje transparentnost i jača odgovornost u nadzoru uticaja poslovanja na životnu sredinu. Time se podržavaju osnovni principi vladavine prava i podstiče njihovo doslednije ostvarivanje, što digitalizaciju čini značajnim oblikom institucionalnih promena u oblasti ekološke odgovornosti privrednih društava.

Sagledano u celini, digitalizacija, ukoliko se primeni na ispravan način, može značajno doprineti jačanju vladavine prava,⁵¹ čime se istovremeno unapređuje i ekološka odgovornost privrednih društava. To proizilazi iz činjenice da, u odnosu na ekološku odgovornost privrednih društava, digitalizacija omogućava uspostavljanje efikasnijih mehanizama komunikacije između nadležnih organa i privrednih društava, kao i unapređenje sistema nadzora nad primenom propisa. Međutim, digitalizacija ima i svoju drugu dimenziju, takozvanu unutrašnju, koja se ostvaruje unutar poslovanja privrednih društava i koja poseduje sposobnost da utiče na vladavinu prava. U nastavku rada biće analizirani kako doprinosi takve primene jačanju vladavine prava, tako i izazovi koje ona može predstavljati.

5. Digitalizacija poslovnih procesa privrednih društava: prednosti, izazovi i implikacije po vladavinu prava

Digitalizacija, pored toga što se može posmatrati kao sastavni deo širih institucionalnih promena, ima i svoju unutrašnju dimenziju koja se ostvaruje unutar poslovanja privrednih društava. Tako posmatrana, digitalizacija ima potencijal da značajno utiče na ekološku odgovornost privrednih društava, sa direktnim implikacijama po vladavinu prava. Sa jedne strane, primena digitalnih tehnologija može podstaći preventivnu dimenziju ekološke odgovornosti, poboljšavajući kontrolu, transparentnost i efikasnost u poslovanju. Sa druge strane, digitalizacija otvara i mogućnosti za zloupotrebe koje mogu ugrožavati ostvarivanje ovih ciljeva i dovesti do suprotnih efekata, što ističe značaj sprovođenja adekvatnih institucionalnih promena koje obezbeđuju efikasnu primenu propisa i jačanje vladavine prava, o čemu je prethodno bilo reči.

⁴⁹ Guo, J., Shen, X., *nav. članak*, str. 2.

⁵⁰ European Pollutant Release and Transfer Register (E-PRTR), dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/european-pollutant-release-and-transfer-register-e-prtr.html>

⁵¹ Vujisić, D., *nav. članak*, str. 656.

5.1. Uloga digitalizacije u unapređenju ekološke odgovornosti i vladavine prava

Kao što je već istaknuto, digitalizacija unutar poslovanja privrednih društava ima potencijal da podstakne preventivnu dimenziju ekološke odgovornosti, ali istovremeno doprinosi i jačanju vladavine prava. Ova unutrašnja dimenzija ogleda se u tome što primena digitalnih tehnologija podstiče privredna društva da u okviru sopstvenog poslovanja unaprede procese upravljanja ekološkim rizicima i aktivnosti sistematski usklade sa zahtevima zaštite životne sredine. Drugim rečima, razvoj digitalizacije doveo je do sveobuhvatnih transformacija u organizaciji i funkcionisanju privrednih društava, stvarajući preduslove za njenu širu primenu u pravcu unapređenja internih mehanizama upravljanja, obezbeđivanja usklađenosti poslovanja sa ekološkim regulatornim zahtevima, kao i postizanja dugoročne održivosti i tržišne konkurentnosti.⁵²

Pre svega, primena digitalnih tehnologija omogućava privrednim društvima precizno praćenje, merenje i upravljanje ekološkim pokazateljima, čime se doprinosi blagovremenoj identifikaciji potencijalnih rizika po životnu sredinu.⁵³ Na taj način stvaraju se preduslovi za donošenje informisanih i pravovremenih poslovnih odluka usmerenih ka smanjenju negativnih uticaja na životnu sredinu, čime se istovremeno doprinosi i konkretizaciji standarda dužne pažnje kao jednog od ključnih elemenata ekološke odgovornosti. Ovo dalje znači da se jača preventivna dimenzija ekološke odgovornosti, budući da se težina delovanja pomera sa naknadnog otklanjanja štetnih posledica na njihovo sprečavanje. Posledično, ovakva praksa doprinosi i jačanju vladavine prava, jer primena digitalnih tehnologija od strane privrednih društava jača njihovu odgovornost i omogućava doslednu i efikasnu primenu važećih propisa.

Dalje, potencijal digitalizacije ispoljava se i u njenoj sposobnosti da ojača ekološku odgovornost duž lanaca snabdevanja. Naime, empirijska istraživanja pokazuju da digitalne tehnologije omogućavaju viši stepen transparentnosti duž celokupnog lanca snabdevanja.⁵⁴ Na taj način, primenom digitalnih tehnologija privredna društva ne samo da unapređuju sopstvene ekološke performanse, već posredno utiču i na ponašanje drugih subjekata u lancu snabdevanja, uključujući dobavljače i druge poslovne partnere. Ovakvi efekti doprinose jačanju vladavine prava, jer povećana transparentnost u lancu snabdevanja podstiče ujednačenu primenu propisa i standarda na sve učesnike, čime se umanjuje prostor za selektivnu primenu prava i jača princip jednakosti pred zakonom.

⁵² Xia, J., Wu, Z., Chen, B., *How digital transformation improves corporate environmental management: A review and research agenda*, Environmental Economics and Management, Vol. 10, 2022, str. 2.

⁵³ Chen, D., Wang, S., *Digital transformation, innovation capabilities, and servitization as drivers of ESG performance in manufacturing SMEs*, Scientific Reports, Vol. 14, 2024, str. 1.

⁵⁴ Isto, str. 4.

Primena digitalnih tehnologija u svakodnevnom poslovanju sve više se ispoljava kao jedan od ključnih faktora koji odlikuje privredna društva visokim stepenom efikasnosti,⁵⁵ pri čemu savremeno shvatanje te efikasnosti sve izraženije obuhvata i ekološku održivost. Unutrašnja dimenzija digitalizacije u poslovanju privrednih društava pokazuje da primena digitalnih tehnologija može predstavljati snažan instrument jačanja preventivne ekološke odgovornosti i doslednije primene pravnih propisa, čime se neposredno doprinosi ostvarivanju načela vladavine prava. Međutim, digitalizacija istovremeno otvara i brojna pitanja i izazove u pogledu mogućih zloupotreba i ograničenja.

5.2. Izazovi digitalizacije u ostvarivanju ekološke odgovornosti privrednih društava i vladavine prava

Digitalizacija otvara značajne mogućnosti za unapređenje ekološke odgovornosti privrednih društava i, posredno, za jačanje vladavine prava. Međutim, uporedo sa ovim potencijalima, ona postavlja i brojne izazove koji se ne mogu zanemariti. Jedan od ključnih izazova za ostvarivanje ekološke odgovornosti privrednih društava odnosi se na pojavu *greenwashing-a*, koja u uslovima digitalizacije dobija posebnu vidljivost i intenzitet. Iako u teoriji i praksi postoje različita shvatanja ovog pojma, što uslovljava izostanak jedinstvene i univerzalno prihvaćene definicije, suština ovog fenomena može se svesti na selektivno objavljivanje pozitivnih informacija o ekološkom učinku privrednog društva, uz istovremeno umanjivanje značaja negativnih aspekata njegovog poslovanja.⁵⁶ Drugim rečima, nastojeći da očuvaju reputaciju i odgovore na očekivanja javnosti, privredna društva mogu pribegavati plasiranju obmanjujućih ekoloških informacija, čime se podriiva ne samo poverenje javnosti, već i funkcionalnost mehanizama vladavine prava u oblasti zaštite životne sredine.⁵⁷

U suštini, reč je o pojavi koja direktno utiče na ključne elemente vladavine prava, kao što su zakonitost, pravna sigurnost, jednakost pred zakonom, transparentnost i efektivna kontrola primene propisa. Fenomen *greenwashing-a* stoga ne treba posmatrati kao izolovanu obmanjujuću praksu usmerenu isključivo ka potrošačima, već kao simptom šireg strukturnog problema u funkcionisanju institucionalnih mehanizama nadzora i odgovornosti.⁵⁸ *Greenwashing* postaje sofisticiraniji upravo zahvaljujući razvijenim sistemima elektronskog izveštavanja, bazama podataka i drugim digitalizovanim sredstvima komunikacije. Putem njih, privredna društva

⁵⁵ Vujisić, D., nav. članak, str. 662.

⁵⁶ Spaniol, MJ., i dr., *Defining Greenwashing: A Concept Analysis*, Sustainability, No. 16(20) 2024, dostupno na: <https://doi.org/10.3390/su16209055>, mart 2026, str. 3.

⁵⁷ Zhang, Y., i dr., *Does Environmental Protection Law Bring about Greenwashing? Evidence from Heavy-Polluting Firms in China*, Sustainability, No. 16 (5), 2024, dostupno na: <https://doi.org/10.3390/su16051782>, mart 2026, str. 3.

⁵⁸ Xu, J., Li, R., *How digital transformation curb greenwashing: Insights from fraud risk factor theory*, PLoS One, No. 21(2), 2026, str. 1.

predstavljaju ekološke izveštaje kako bi stvorila utisak visokog stepena ekološke odgovornosti. To znači da, digitalizacija omogućava da se ispune svi propisani obrasci i izveštajne forme, dok suštinska preventivna dimenzija ekološke odgovornosti izostaje.

Pojava *greenwashing-a* u digitalnom okruženju predstavlja ilustrativan primer razlike između formalnog i materijalnog shvatanja vladavine prava, o čemu je već bilo reči u prethodnom delu rada. U uslovima digitalizacije poslovanja, privredna društva sve češće putem različitih digitalnih platformi objavljuju obimne ekološke izveštaje, podatke i informacije, čime se na prvi pogled stvara utisak visokog stepena transparentnosti i usklađenosti sa propisima. U formalnom smislu, zahtevi vladavine prava mogu delovati ispunjeno. Informacije su dostupne, procedure izveštavanja su ispoštovane, a komunikacija sa javnošću je intenzivirana. Međutim, u materijalnom smislu, suština ekološke odgovornosti može izostati. Kada se digitalna transparentnost koristi kao sredstvo stvaranja privida odgovornog ponašanja, bez stvarnih promena u poslovnoj praksi i bez doslednog poštovanja ekoloških standarda, nastaje jaz između forme i suštine vladavine prava. Upravo u tom jazu *greenwashing* se ispoljava kao pojava koja podriva njenu materijalnu dimenziju, budući da formalno poštovanje procedura i izveštajnih obaveza prikriva odsustvo stvarne ekološke odgovornosti privrednih društava. Vladavina prava zahteva da pravne norme ne budu samo formalno ispoštovane, već da proizvode stvarne efekte u ponašanju subjekata na koje se odnose.

Ovaj problem se dodatno produbljuje u situacijama u kojima institucionalni okviri nisu u stanju da adekvatno prate, obrađuju i analiziraju dostavljene podatke. U takvim okolnostima, transparentnost dobija prividan karakter, dok nadzor ostaje na formalnom nivou. Poseban izazov predstavlja fenomen preopterećenosti podacima, koji može dovesti do toga da sama količina informacija postane zamena za njihovu suštinsku analizu.⁵⁹ Ukoliko se provera usklađenosti svede na formalnu kontrolu da li su podaci uneti u sistem i da li su ispunjene propisane vrednosti, bez dubljeg sagledavanja njihovog značaja i međusobne povezanosti, otvara se značajan prostor za ispoljavanje *greenwashing-a*.⁶⁰ Tako, digitalni sistemi, prvobitno osmišljeni kao instrumenti unapređenja poslovanja privrednih društava radi ispunjenja zahteva koje nameće ekološka regulativa, mogu se pretvoriti u sredstvo održavanja privida usklađenosti i time direktno uticati na ostvarivanje vladavine prava.⁶¹

Pojava *greenwashing-a* pokazuje da ekološka odgovornost nije samo pitanje izveštavanja i transparentnosti, već i analize, povezivanja podataka i dosledne primene propisa, kako bi se obezbedila njena stvarna dimenzija. Ovo ukazuje na neizbežnu potrebu za institucionalnim promenama koje, s jedne strane, obezbeđuju efikasnu primenu ekoloških propisa i jačanje materijalne dimenzije vladavine prava, a

⁵⁹ Kloppenburg, S., i dr., *Scrutinizing environmental governance in a digital age: New ways of seeing, participating, and intervening*, One Earth, Vol. 5, 2022, str. 233.

⁶⁰ Isto.

⁶¹ Xu, J., Li, R., nav. članak, str. 3.

s druge strane omogućavaju da digitalizacija bude integrisana kao instrument tih promena, kroz mehanizme nadzora, odgovornosti i transparentnosti.

6. Zaključak

Izazovi ekološke odgovornosti u digitalnoj eri ilustruju složen odnos između digitalizacije i vladavine prava. Sa jedne strane, kada se koristi kao instrument institucionalnih promena, digitalizacija omogućava preciznije praćenje ekoloških podataka, veću transparentnost i efikasnije mehanizme kontrole, što doprinosi doslednijoj primeni propisa i jačanju vladavine prava. Sa druge strane, sam način na koji privredna društva primenjuju digitalne alate u svom poslovanju, bez integrisanih institucionalnih mehanizama i adekvatne kontrole, može dovesti do stvaranja formalnog privida usklađenosti sa ekološkim standardima, gde se zadovoljavaju formalne obaveze, ali bez stvarnog materijalnog efekta. Ovo ukazuje da razvoj digitalizacije i potreba za jačanjem ekološke odgovornosti neizostavno zahtevaju uspostavljanje efikasnih institucionalnih mehanizama, radi doslednog poštovanja propisa. Samo tako digitalizacija može da ispuni svoj potencijal kao podrška ekološkoj odgovornosti i vladavini prava, dok njena površna ili formalna primena rizikuje da stvori privid usklađenosti i oslabi materijalnu dimenziju vladavine prava.

*Natalija Miletić, PhD student
Faculty of Law, University of Kragujevac*

CORPORATE ENVIRONMENTAL RESPONSIBILITY IN THE DIGITAL AGE: IMPLICATIONS FOR THE RULE OF LAW

Summary

The paper examines the relationship between digitalization, corporate environmental responsibility, and the rule of law. It emphasizes that corporate environmental responsibility represents a legal instrument for preventing the harmful impacts of business activities on the environment, and that its effective implementation depends on institutional mechanisms and consistent enforcement of regulations. Digitalization is presented as a key tool for enhancing institutional oversight, transparency, and coordination, but also as a potential source of greenwashing when used to create the appearance of compliance with environmental standards. The study explores how digital tools can strengthen or undermine corporate environmental responsibility and the rule of law, highlighting that the proper application of digitalization, together with appropriate institutional reforms,

contributes to more effective enforcement of environmental regulations and the strengthening of the rule of law.

Key words: corporate environmental responsibility, rule of law, digitalization, institutional reforms, greenwashing, transparency, environmental governance.

Literatura

- Andrews, M., *The Limits of Institutional Reform in Development: Changing Rules for Realistic Solutions*, Cambridge University Press, 2013.
- Abdelfattah, F., и др., *Public policy and sustainability: How green core competence, government trust, and policy satisfaction influence green R&D investments in the private sector*, *Sustainable Futures*, Vol. 9, 2025.
- Beunen, R., *Analysing institutional change in environmental governance: exploring the concept of 'institutional work'*, *Journal of Environmental Planning and Management*, No. 1/2017.
- Vučković, J., *Neka pitanja digitalizacije medijskih usluga*, Zbornik radova: Usluge vladavina i prava, Kragujevac, 2021.
- Vujisić, D., *Savremeno pravo u eri digitalizacije – neki aspekti*, Zbornik radova: Savremeno pravo u eri digitalizacije i održivog razvoja, Kragujevac, 2025.
- Vojvodić, H., i dr., *Analiza polaznih osnova Nacrta zakona o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja*, Regulatorni institut za obnovljivu energiju i životnu sredinu, 2025.
- Guo, Y., i dr., *The Rule of Law Strengthening on Corporate Green Innovation: A Quasi-Natural Experiment Based on the Establishment of Environmental Courts in China*, *Environmental Economics and Management*, Vol. 12, 2024.
- Guo, J., Shen, X., *Does Digitalization Facilitate Environmental Governance Performance? An Empirical Analysis Based on the PLS-SEM Model in China*, *Sustainability*, No. 16(7), 2024.
- Zhang, Y., i dr., *Does Environmental Protection Law Bring about Greenwashing? Evidence from Heavy-Polluting Firms in China*, *Sustainability*, No. 16 (5/2024).
- Kloppenburg, S., i dr., *Scrutinizing environmental governance in a digital age: New ways of seeing, participating, and intervening*, *One Earth*, Vol. 5, 2022.
- Muigua, K., *Strengthening Environmental Rule of Law for Sustainability*, Vol. 11, 2023, <https://kmco.co.ke/wp-content/uploads/2023/09/Strengthening-Environmental-Rule-of-Law-for-Sustainability-.pdf>
- Mesjasz-Lech, A., *Do Businesses Protect the Environment Through Appropriate Decisions in the Context of Choosing Information and Communication Technologies?*, *Sustainability*, No. 17, 2025, <https://doi.org/10.3390/su17104305>
- Pajić, B., *Građanskopravna odgovornost zbog zagađivanja životne sredine*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, br. 4/2015.
- Rapajić, M., *Načela ekološkog prava sa osvrtom na održivi razvoj*, Zbornik radova: Savremeno pravo u eri digitalizacije i održivog razvoja, Kragujevac, 2025.

- Stojanović, P., Zindović, I., *Pravna odgovornost za razvoj i zaštitu životne sredine*, Anali Pravnog fakulteta u Beogradu, br. 63-1/2015.
- Sjåfjell, B., Taylor, MB. *And Planetary Boundaries and Company Law: Towards a Regulatory Ecology of Corporate Sustainability*, University of Oslo Faculty of Law Legal Studies Research Paper Series, No. 11/2015.
- Sheehy, B., *Sustainability, Justice and Corporate Law: Redistributing Corporate Rights and Duties to Meet the Challenge of Sustainability*, European Business Organization Law Review, No. 23/2022.
- Spaniol, M.J. и др., *Defining Greenwashing: A Concept Analysis*, Sustainability, No. 16(20), 2024, <https://doi.org/10.3390/su16209055>
- Fuller, LL., *Positivism and Fidelity to Law: A Reply to Professor Hart*, Harvard Law Review, Vol. 71, 1958.
- Faure, M., *Environmental Liability of Companies in Europe*, Arizona Journal of International and Comparative Law, Vol. 39, 2022.
- Famularo, J., *Corporate social responsibility communication in the ICT sector: digital issues, greenwashing, and materiality*, International Journal of Corporate Social Responsibility, Vol. 8, 2023, <https://link.springer.com/article/10.1186/s40991-023-00082-8>
- Xia, J., Wu, Z., Chen, B., *How digital transformation improves corporate environmental management: A review and research agenda*, Environmental Economics and Management, Vol. 10, 2022.
- Xu, J., Li, R., *How digital transformation curb greenwashing: Insights from fraud risk factor theory*, PLoS One, No. 21(2)/2026.
- Chen, D., Wang, S., *Digital transformation, innovation capabilities, and servitization as drivers of ESG performance in manufacturing SMEs*, Scientific Reports, Vol. 14, 2024.
- Škulić, M., *Ustavopravna zaštita životne sredine*, Glasnik Advokatske komore Vojvodine, br. 4/2023.
- Yeung, K., *Algorithmic Regulation: A Critical Interrogation*, King's College London Law School Research Paper, No. 27/2017.

Pravni izvori

- Zakon o zaštiti životne sredine – Zakon o zaštiti životne sredine, Sl. glasnik RS, br. 135/2004, 36/2009, 36/2009 – dr. zakon, 72/2009 – dr. zakon, 43/2011 – odluka US, 14/2016, 76/2018, 95/2018 – dr. zakon, 95/2018 – dr. zakon i 94/2024 – dr. Zakon.
- Zakon o proceni uticaja na životnu sredinu, Sl. glasnik RS, br. 94/2024.
- Zakon o strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu, Sl. glasnik RS, br. 94/2024.
- Directive (EU) 2022/2464 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 amending
- Regulation (EU) No 537/2014, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/43/EC and Directive 2013/34/EU, as regards corporate sustainability reporting.
- Commission Staff Working Document, Serbia 2025 Report, accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: 2025 Communication on EU Enlargement Policy.

Internet izvori

- Institutional Reform, <https://www.ictj.org/institutional-reform#:~:text=Institutional%20reform%20is%20the%20process,are%20accountable%20to%20their%20constituents>

Sustainability Directory, Environmental Liability Meaning - Legal responsibility for environmental damage caused by actions of an entity, <https://esg.sustainability-directory.com/term/environmental-liability/>

United Nations, What is the Rule of Law, <https://www.un.org/ruleoflaw/what-is-the-rule-of-law/>

What Is Institutional Reform - and Why Is It So Hard?, <https://lapnos.com/blog/what-is-institutional-reform-and-why-is-it-so-hard/>

PRAVNO-EKONOMSKA PITANJA

